

životu, kukavan i bijedan, osobito pak radi neplodnosti zemlje i nestašice vode; zato su se neki od njih iselili s otoka i tražili po raznim krajevima dalmatinskog primorja zgodna mjesta za naseljenje; većinu ipak obuze silna želja za rođenom grudom, ali moćna Salona stajala pod ruševinama. Kako dalje Toma pripovijeda, nađe se napokon neki Sever, ugledan čovjek, čija se kuća nalazila kraj Dioklecijanove palače, koji nagovori Solinjane, preostale na otocima, da se vrate na kopno i da se nasele unutar palače; taj savjet prihvatiše svi plemići i pučani te ukrcavši sve svoje, što imahu na otocima, osim životinja, otploviše. Došavši na kopno i naselivši se u palači udariše temelje današnjem gradu Splitu. Svi su naši historičari smatrali Tomino pričanje pouzdanim i vjerodostojnim, pače nam je Šišić označio i vrijeme, kad se zbilo povratak Solinjana, naime između g. 638.—641.² U novije doba Grga Novak³ hoće da obori ovo Tomino pripovijedanje navodeći, da je već prije postojalo na mjestu današnjeg Splita naselje Spalatos (ili Aspalatos), a da su u doba provale Avara i Slavena stanovnici Aspalatosa utekli u jaku i čvrstu Dioklecijanovu palaču, pa su se oni tu pomoću bizantinskom uspješno održali tim navalama. Novak još veli doslovno: »Spalatum je dakle nadživio Salonu i njegovo je staro grčko-latinsko stanovništvo nastavilo i poslije propasti Salone da živi dalje u Dioklecijanovoj palači. Vjerojatno je po koji Salonitanac, komu bijaše uspjelo da pobjegne na neki otok, došao docnije u Spalatum, ali jednog naseljenja puste Dioklecijanove palače od strane izbjeglih Salonitanaca, sa otoka, nikada nije bilo. To je samo legenda, koja je bila potrebna, da se u Splitu osigura naslijeđe stare Salone u crkvenom pogledu.« Novak obara Tomu mnogim argumentima, ali mi ipak mislimo, da je Tomino pripovijedanje vjerojatno i moguće, a moglo bi se samo utoliko sumnjati u njegovu istinitost, ukoliko se uopće može sumnjati u pripovijedanje pisaca, koji pišu o događajima, koji su se dogodili nekoliko vjekova prije njih. Mogli su u palači naći skloništa i stanovnici Aspalatosa i solinski bjegunci vrativši se s ostrva.

Slaveni ipak ne osvojiše sve gradove; održaše se na kopnu Zadar i Trogir, a i novo nastali gradovi Split, Dubrovnik i Kotor.

² Šišić: »Povijest Hrvata u doba narodne dinastije« p. 282.

³ Grgo Novak: »Nekoja pitanja iz istorije srednjevjekovnoga Splita, odjeljak Osnutak grada Splita« (Starohrvatska prosvjeta, nova serija 1—2, p. 28—36).